

Lehet-e szabad a fogyasztói szerződésekre alkalmazandó jog megválasztása?

Bevezetés

Manapság zavarba ejtően nagy a száma azoknak a dokumentumoknak, amelyek célul tűzik ki, hogy valamiféle közös kiindulópontot találjanak nemcsak az európai fogyasztóvédelmi (magán)jog, hanem az európai magánjog területén is. Ezen jogalkotói vagy sokkal inkább jogalkotói munka eredményeiként létrejött remekművek sorsával kapcsolatban is színes képpel találkozhatunk, és az idő múlásával konkrét alkalmazhatóság (hatályosulás) reményével kecsegtető eredményekről is alig hallani, így a terület iránt érdeklődő kutató lelkesedése is halványodik. Mindezek ellenére az európai jogalkotó magánjogtudósok által katalizált aktivitása nem látszik csökkenni. Ennek lehattünk szemtanúi az utóbbi időben is, amikor az európai közös szerződési jogról szóló törekvések újfent révbe érni látszanak. De vajon az új jogintézmény speciális választható jellege egyaránt képes megjeleníteni a preferenciális elbánást igénylő fogyasztói érdekeket, vagy pusztán a minden fölülíró belső piaci érdekek dominálnak ismételten az európai jogalkotásban? Ezekre a kérdésekre keresem a választ a tanulmányomban.

Rövid áttekintést adva húsz, 1989-ben az Európai Parlament indította el egy európai polgári törvénykönyv kialakításának gondolatát.¹ 1994-ben az *Egy európai polgári törvénykönyv* felé c. könyv első kiadása jelent meg. A könyvet öt holland szaktekintély szerkesztette, akik úgy döntöttek, hogy az Európai Parlament felhívására vállalkoznak.² 1999-ben elfogadták a fogyasztói adásvételről szóló irányelvet.³ Az irányelv a

* Hajnal Zsolt, egyetemi tanársegéd, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék, Debrecen

¹ Az Európai Parlament 1989. május 26-i állásfoglalása a tagállamok magánjogának összehangolását szolgáló cselekvésről (HL C 158., 1989.6.26., 400. o.).

² Hartkamp, Arthur (szerk): *Towards a European Civil Code* (Kluwer Law International, The Hague/Utrecht 1994).

³ Az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve (1999. május 25.) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól (HL L 171/99, 12).

klasszikus polgári jog egyik alapvető területét „europaniálta”.⁴ 2004-ben az *Egy európai polgári törvénykönyv felé* c. könyv harmadik kiadásának⁵ bevezető fejezetében Ewoud Hondius arra a következtetésre jutott, hogy „a szerződési jog megérett a kodifikációra”.⁶ Időközben, a közös referenciakeret tervezete is megjelent.⁷

Ugyanezt megelőzően, majd párhuzamosan (néhol összefonódva, majd különválva) a fogyasztóvédelmi jog területén is hihetetlen jogfejlődésről számolhatunk be, hiszen a fogyasztói jogok európai Magna Charta-jának deklarálását követően a fogyasztóvédelmi jogalkotás kezdetekben a termékek biztonságával kapcsolatos standardok kidolgozásán fáradozott, majd később a szolgáltatások, a fogyasztói szerződések szabályozásának irányába terelődött, és jelenleg a fogyasztói szerződési jog, valamint a fogyasztói általános jogok közelítésének és egységesítésének lépéseit követhetjük⁸. A maximum jogharmonizációs eszköz által nyújtott teljes jogközelítés adta kezdeti lendület kihasználásával elkészült fogyasztói jogokról szóló irányelvjavaslat⁹ tagállami aggályok miatt elbukott projektje ugyanakkor alkalmas volt arra, hogy az európai jogalkotó, a magánjog-egységesítési törekvések eredményeképpen létrejött szellemi produktumokat valós küldetéssel ruházza fel és életet leheljen az egy ponton megfeneklett fogyasztóvédelmi magánjog harmonizációs és uniós szerződési jogegységesítési törekvésekbe is.¹⁰

⁴ Zimmermann, Reinhard, *The New German Law of Obligations: Historical and Comparative Perspectives* (2005).

⁵ *Towards a European Civil Code* (Arthur Hartkamp et al. eds., 3d ed. 2004).

⁶ Hondius Ewoud, *Towards a European Civil Code*, in *Towards a European Civil Code*, “The time has now come to adopt such a Code.”

⁷ *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference, Outline Edition* (Christian von Bar et al. eds., 2009).

⁸ Az európai fogyasztóvédelmi szabályozásról bővebben: Fazekas Judit: *A fogyasztóvédelem jog*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft, Budapest, 2007.; Szikora Veronika: „A fogyasztóvédelmi jog történeti kialakulása Európában, különös tekintettel a magánjogegységesítési folyamatokra” in: Szikora Veronika (szerk) *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel* (Debrecen: Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete 2010) 19-30.

⁹ *Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a fogyasztók jogairól COM (2008) 614 végleges – 2008/0196 2.*

¹⁰ Fazekas Judit: *Connection between the CFR and a possible horizontal instrument of consumer Law In: Common Frame of Reference and Existing EC Contract Law Ed. Reiner Schulze Sellier European Law Publisher, Munich, 2008, 297-302.*; Fazekas Judit: *Connection between the CFR and a possible horizontal instrument of consumer Law In: Common Frame of Reference and Existing EC Contract Law Ed. Reiner*

A szabályozás háttere és indoka

Az európai gazdasági térség GDP-jének közel felét a fogyasztás adja, és a nemzeti keretek közötti fogyasztás volumene nem növelhető tovább, így az európai közös piac egyik még kihasználatlan kapacitásokkal rendelkező új szegmensét kell megnyitni a fogyasztók előtt, a határon átnyúló fogyasztói szerződéseket. Az új piaci terület maximális kiaknázásához egységesen meg kell teremteni a megfelelő fogyasztóvédelmi és kereskedelmi garanciákat, így a határon átnyúló szerződések szabályozása nem pusztán fogyasztóvédelmi indíttatású, hanem sokkal inkább a belső piaci érdekek által indukált politikai folyamat.

Az eszmény, - amely az európai integráció alaptételét is jelenti, hogy egy egységes szabályok alapján működő, nemcsak elsősorban gazdasági térség jöjjön létre, több úton is elérhető vagy megközelíthető. A határon átnyúló fogyasztói ügyletek piacának megnyitásához és zavartalan működéséhez el kell hárítani a jogi akadályokat: ez egyrészt történetelt a kollíziós szabályok egységesítésével, mely a nemzeti jogalkalmazók hatáskörébe rendelte a határon átnyúló szerződések kapcsán az alkalmazandó jog megállapításának nemes feladatát. Értelemszerű speciális szabályokkal rendelkezve a fogyasztói szerződések ilyen megítélésről. Ennek a folyamatnak ugyanakkor a végpontja is adott volt, hiszen a kollíziós szabályok¹¹ európai szintű egységesítésével a jogrendszerek közötti választás kimenetele európai szinten unifikált rendszerré vált. Mindez önmagában csak egy részeredmény volt a folyamatban, mely ahhoz vezetett el, hogy a fogyasztó és kereskedő egyaránt biztos lehetett abban, hogy mely ország joga lesz alkalmazandó fogyasztói szerződésük

Schulze Sellier European Law Publisher Munich. 2009, 2. átdolgozott kiadás 309-313.; Fazekas Judit: Legislative initiatives on European Contract Law and the Proposal for a Directive on Consumer Rights; In: Central and Eastern European Countries After and Before the Accession; Volume 2 Faculty of Law, Department of Private International Law and European Economic Law, Jean Monnet Centre of Excellence, ELTE Budapest, 2011.; Fézer Tamás, Eredmények és lehetőségek az egységes európai magánjog kialakításának folyamatában, Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V., Debrecen, 2005.

¹¹ A kollíziós anyagi és eljárási szabályok az Európai Unióban jelenleg rendeleti szinten egységesített rendszert alkotnak. Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) HL L 177, 4.07. 2008. ; A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (Brüsszel I.) HL L. 12/1 2001.1.16.

tekintetében, de nem hárította el az eltérő (minimális szinten harmonizált) jogrendszerek közötti különbségeket. Ugyanakkor a határon átnyúló szerződéses viszonyok egységes szabályozásának megközelítése nemcsak a megfeneklett teljes harmonizációs vagy a hagyományos kollíziós jogi alapon képzelhető el, hanem a jogviszonyokat közvetlenül rendező tiszta anyagi jogi normák megalkotásával és egyedülálló státuszú, opcionális jogintézmények megalkotásával is. Az Európai Bizottság 2011. október 11-én bocsátotta útjára a közös európai adásvételi jogról szóló Európai Parlament és Tanács rendeletjavaslatát¹² (továbbiakban Javaslat) Vivienne Reding biztos asszony szavaival: „*A választható közös európai adásvételi jog segíteni fogja az egységes piac, az európai gazdasági növekedés motorjának előmozdítását. Könnyű és olcsó módszert biztosít a vállalkozások számára, hogy új európai piacokra lépjenek, egyúttal jobb ajánlatokat és magas fokú védelmet kínál a fogyasztók számára*” A nemzeti jogokhoz való viszonyt összehasonlítva a folyamat mérföldköveinek számító korábbi javaslatokkal (Draft Common Frame of References, Common Frame of References, fogyasztói jogokról szóló irányelv javaslata és végleges elfogadott változata), jelen Javaslat nem vállalkozik a nemzeti magánjogok közös minimumának kijelölésére, hanem egyértelmű célja, hogy a nemzeti magánjogok helyett, egy komplex szerződési jogi rendszert hozzon létre. Az alternatív szerződési jog az áruk és a digitális tartalmak értékesítésére vonatkozó szerződések, valamint a közvetlenül kapcsolódó szolgáltatások esetében lenne alkalmazható. A rendszer egyaránt nyitott lenne a vállalkozások és a fogyasztók közötti szerződésekre (B2C), illetve az olyan vállalkozások közötti szerződésekre (B2B), amelyek közül legalább az egyik fél kis- vagy középvállalkozás (kkv). Tekintettel arra, hogy a fogyasztói szerződések jogát is szabályozni kívánja, így kereskedelmi forgalomban való alkalmazhatóság követelményén felül, a szabályoknak a fogyasztók magas színvonalú védelméből kell kiindulniuk¹³. A tanulmányban a Javaslat fogyasztói szerződésekre való alkalmazhatóságát vizsgálom közelebbről.

¹² Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a közös európai adásvételi jogról COM (2011) 635 final – 2011/0284 (COD).

¹³ A European contract law for consumers and businesses: Publication of the results of the feasibility study carried out by the Expert Group on European contract law for stakeholders' and legal practitioners' feedback 6. http://ec.europa.eu/justice/contract/files/feasibility_study_final.pdf 2012. 11. 03.

Az európai szerződési jogi instrumentum opcionális jellege és viszonya a nemzeti jogokhoz

Lassan tíz éve bontogatja a szárnyait egy új opcionális jogintézmény az európai szerződési és fogyasztóvédelmi jog területén, mely egy kevésbé erőszakos, a tagállami jogalkotásba behatoló módja lenne a harmonizációnak. Elméleti megalapozását a nemzetközi magánjog szabályai között kell keresnünk, még közelebről a szerződő felek szerződésükre alkalmazandó jog megválasztásának szabályaiban, mely lehetővé teszi számukra, hogy eldöntsék: melyik nemzeti jogot választják a szerződésükre alkalmazandó jogként. Ezt a jogát a feleknek a Róma I. rendelet 3. cikkelye biztosítja.¹⁴ Ha a szerződő felek főszabály szerint szabadon választhatják meg a szerződésükre alkalmazandó nemzeti jogot, miért ne alkothatna az Európai Unió is egy olyan rendeletet, amelyet a felek irányadó jogként kiköthetnek szerződéses viszonyaikban arra az esetre, amikor ez érdekükben állna és különösen, amikor a belső piac zavartalan működése megkívánná, hogy elhárítsák azokat az akadályokat, melyek a nemzeti jogok különbözőségéből adódnak? Különösen akkor, amikor a Róma I. rendelet alkotói gondolva a folyamatban levő európai magánjog-egységesítési folyamatokra és annak eredményeire, a választható jogok körét nemcsak állami jogokban határozták meg, hanem egy olyan közösségi jogi eszközt¹⁵ is előre vetítettek, amely anyagi szerződési jogi szabályokat tartalmazna és lehetővé tenné, hogy a felek szerződéses viszonyaikra ezt választhassák.¹⁶

Az alkalmazandó jog megválasztásának ötlete ebben az opcionális jogintézmény felfogásban nem kifejezetten az Európai Unió jogára korlátozódik, sem pedig valamely tagállami specifikus jog választására. Ennek az opcionális, minden más jogrendszerrel független eszköznek a markánsan megjelenő és mindenki számára látható változata az Áruk

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) HL L 177, 4.07. 2008.

¹⁵ Csöndes Mónika: Jogválasztás a Római Egyezménytől a Róma I. rendeletig in: Európai kollíziós kötelmi jog- A szerződésekre és a szerződéseken kívüli jogviszonyokra alkalmazandó európai jog (szerk: Palásti Gábor, Vörös Imre) Krím Bt., 2009. Budapest. 51-63.

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) HL L 177, 4.07. 2008. (14) preambulum bekezdés.

Nemzetközi Adásvételéről szóló Bécsi Egyezmény (CISG).¹⁷ A szerződő felek, a Bécsi Vételi Egyezmény 6. cikke szerint az Egyezmény alkalmazásának lehetőségét ki is zárhatják. Másik lehetőségük, hogy alkalmazandó jogként a Bécsi Vételi Egyezmény szabályait választják olyan esetekben is, amikor egyébként a tranzakció nem tartozik az Egyezmény hatálya alá. Példa lehet erre, amikor az egyik fél székhelye az Egyezményben részes államokon kívüli más országban található, és a kollíziós magánjog szabályai nem az Egyezményben részes állam jogának alkalmazására mutatnának. Ez teljes egészében egy váltás az alaphelyzethez képest: amikor a Bécsi Vételi Egyezmény alkalmazható, a szerződő felek kizárhatják az alkalmazását és amikor nem alkalmazható az Egyezmény, akkor pedig jogválasztásukkal mégis irányadó jogként határozhatják meg. A piaci szereplők felfogásában a Bécsi Vételi Egyezmény sikere azonban vitatható.

Egy másik mozgatórugója és ösztönzője az opcionális szabályozási eszközöknek az Európai Közösségek jobb jogalkotását célzó program¹⁸ lehet. Ez valószínűleg több mint véletlen egybeesés, hogy az Európai Bizottság 2001-es közleménye¹⁹ és az európai szerződési jogról szóló 2003-as akcióterve²⁰, amely foglalkozik az opcionális szabályozási lehetőségek gondolatával, erősen kötődik és nyilvánvaló kapcsolatba hozható a jobb jogalkotást célzó programokkal. A szerződési jog és a fogyasztóvédelmi jog területén hasznosítható opcionális eszközök ugyanis valóban bírnak olyan funkcióval is, mely szerint segítik az EU jogalkotás egységét és erősítik az egyes EU irányelvek minőségének javulását is e területeken.

A jelenleg általunk ismert és hatályos jogokban a Bécsi Vételi Egyezmény alkotta jog opt-out és a nem szerződő államokban ezt kiegészítendő opt-in mechanizmusa azonban nem alkalmazandó a fogyasztói szerződésekben. A klasszikus kollíziós kötelmi jogot szabályozó Róma I. rendelet 3. 6 cikkei szabályozzák az alkalmazandó jog szabad megválasztásának, valamint a fogyasztói szerződésre vonatkozó – szabad jog-

¹⁷ Az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló ENSZ-Egyezmény - United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), 1988.01.01. lépett hatályba

¹⁸ Az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság intézményközi megállapodás a jobb jogalkotásról HL 2003/C 321/01

¹⁹ HL C 255., 2001.9.13., 1.

²⁰ Az Európai Bizottság Egy koherensebb európai szerződési jog akcióterve (Brüsszel, 2003. 2.12. COM (2003) 68 végleges

választás korlátjaként is érvényesülő- speciális szabályokat, amelyek ugyan jogbiztonságot eredményeznek a határon átnyúló fogyasztói szerződésekre alkalmazandó jog meghatározásának és megválasztásának körében, ugyanakkor nem hárítják el az egységes piac zavartalan működése útjában álló (eltérő jogi szabályozásból eredő) akadályokat.

A jelenleg hatályos jog alapján tehát a határon átnyúló fogyasztói szerződések tekintetében az alkalmazandó jog megállapítása - még a felek között érvényes jogválasztás esetén is – a Róma I. rendelet 6. cikkének, a fogyasztói szerződésekre vonatkozó speciális szabályainak figyelembevételével történik²¹, amely hatásmechanizmusa alapján nem hagyja a fogyasztót szokásos tartózkodási helye szerinti fogyasztóvédelmi rendelkezések hatálya alól kiesni (bizonyos feltételek teljesülése esetén). A Javaslat további elemzése szempontjából elengedhetetlen kitérőt tenni a hagyományos kollíziós jogalkalmazás irányába: A fogyasztói szerződésekre vonatkozó rendelkezések Róma I. rendelet 3. és 4. cikkében található általános szabályokhoz képest speciális normák, melyek utóbbi általános normák alól kivételt képeznek. Alkalmazásuknak két igen fontos konjunktív feltétele van: egyrészt vállalkozó és fogyasztó között kötött, a fogyasztói szerződések tárgyi hatálya alá eső szerződésnek kell lennie, másrészt a vállalkozó tevékenysége a fogyasztó országába (is) kell, hogy irányuljon²². A fogyasztói szerződésekre általános szabályként azon jog alkalmazandó, melyet a felek szerződésüknek választottak. A jogválasztás korlátjaként jelenik meg, hogy jogválasztással a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog fogyasztót védő rendelkezéseit

²¹ Ehhez a témához: Burián László - Czigler Dezső Tamás - Kecskés László - Vörös Imre: Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog KRIM Bt., Budapest, 2010.; Nagy Csongor István: Nemzetközi magánjog HVG-ORAC Kft., Budapest 2011. 96.

²² KIENINGER, E.-M.: Der grenzüberschreitende Verbrauchervertrag zwischen Richtlinienkollisionsrecht und Rom I-Verordnung – Nach der Reform ist vor der Reform. In: Die richtige Ordnung – Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag (Ed. Baetge, D.-von Hein, J.-von Hinden, M.). Mohr Siebeck, Tübingen, 2008. 499-515.; Pavelka, Tomas: The Concept of ‘Directed Website’ – a Jurisdictional Phenomenon Clarified? Cross-border consumer and Tort Victim Protection in light of Recent ECJ Jurisprudence, *Elsa Malta Law Review* I/2011. 166-176.; Czigler Dezső Tamás: Az európai nemzetközi (kollíziós) magánjog és a családi jog főbb kérdései (PhD. Értekezés) 186-190. <http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=cziegler%20dezs%C5%91%20phd&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%F%2Fwww.sze.hu%2F~smuk%2FDoktoriIskola%2FFokozatszerzes%2FCzieglerDT%FDisszert%25E1ci%25F3%2520-%2520V%25E9gleges%2520verzi%25F3.pdf&ei=8ZyVUNjCMcnEswbM1oCQDw&usg=AFQjCNHedgVvHpzd7FvLPVoAJT7Rp3G-5g> 2012. 11.03.

kikerülni nem lehet. Jogválasztás hiányában, amennyiben a vállalkozó tevékenységét azon országban folytatja, ahol a fogyasztó szokásos tartózkodási helye van, vagy tevékenysége – többek között vagy kizárólag – ebbe az országba – is – irányul²³, a fogyasztó szokásos tartózkodási helyének jogát kell alkalmazni a szerződésükre. Így továbbra is érvényesülhetnek a tagállamok különböző, ám fogyasztóik által ismert és biztonságosnak vélt fogyasztóvédelmi rendelkezései.

A Javaslat által szorgalmazott választható jogintézmény a hagyományos mechanizmust figyelmen kívül hagyó rendszert épít fel: Ha a felek a közös európai szerződési jog választására vonatkozó *érvényes megállapodást* tesznek akkor a Róma I. rendelet 6. cikk (2) bekezdése szerint megállapítandó alkalmazandó jog immáron figyelmen kívül kerül, csak és kizárólag ez a jog lesz az alkalmazandó²⁴. A Javaslat a *depakcace* lehetőségét is elveti, mely szerint a felek a szerződésükre egyszerre több jogot is kiköthetnek irányadónak. Ezzel az „ügyes jogalkotói trükkkel” sikerült egy egységesen alkalmazható, a tagállami különbségeket áthidaló, választható (felajánlható) jogintézményt teremteni.

A rendszer sarokköve: megállapodás az alkalmazandó jogról

A Javaslat 10. pontjában világosan deklarálja a jogintézmény kollíziós joghoz való viszonyát azáltal, hogy a közös európai adásvételi jog alkalmazására vonatkozó megállapodást a hatályos kollíziós jogszabályok szerint alkalmazandó, megfelelő nemzeti jog hatályán belüli választásként tekinti. Ezért a *közös európai adásvételi jog alkalmazására*

²³ A kereskedelmi tevékenység fogyasztó tartózkodási helye szerinti országba való irányultságával kapcsolatban az Európai Bíróság kimunkált gyakorlattal rendelkezik. A Bíróság (nagytanács) 2010. december 7-i ítélete (Oberster Gerichtshof (Ausztria) előzetes döntéshozatal iránti kérelme) — Peter Pammer kontra Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (C-585/08) és Hotel Alpenhof GesmbH kontra Oliver Heller (C-144/09) egyesített ügyben. [2010] OJ C55/4. Rendelkező rész 2. pont: Annak megállapítása végett, hogy azon kereskedő tevékenysége, akinek e tevékenységét a honlapja vagy egy közvetítő honlapja mutatja be, úgy tekinthető-e a 44/2001 rendelet 15. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében, hogy a fogyasztó lakóhelye szerinti tagállamra "irányul", meg kell vizsgálni, hogy a fogyasztóval adott esetben megkötendő szerződést megelőzően e honlapokból és a kereskedő tevékenységeinek összességéből kitűnik-e, hogy ez utóbbi egy vagy több tagállam, köztük e fogyasztó lakóhelye szerinti tagállam fogyasztóival is kívánt kereskedni, abban az értelemben, hogy e fogyasztókkal szerződést kívánt kötni.

²⁴ Javaslat 11.cikk.

vonatkozó megállapodás nem minősül a kollíziós jogi szabályok szerinti jogválasztásnak, és azokkal nem téveszthető össze, továbbá azokat nem érinti.

Figyelembe véve azt a tényt, hogy a közös európai szerződési jog alkalmazása nagymértékben függ a felek közötti jogválasztó megállapodástól, így a Javaslat ennek érvényességére, tartalmára és mechanizmusára különös hangsúlyt fektetett. A javaslat 23. pontja, valamint 8-9 cikke és II. melléklete tartalmazza a felek közötti megállapodás részletes szabályait és jogkövetkezményeit. Alaptételként rögzíti, hogy fogyasztói jogválasztásnak *nem csak tudatosnak kell lennie, hanem megfelelő tájékoztatáson kell alapulnia.* A kereskedőnek ezért nem csak fel kell hívnia a fogyasztó figyelmét a közös európai adásvételi jog tervezett alkalmazására, de tájékoztatást is kell nyújtania annak természetéről és legfontosabb jellemzőiről. Ezen a tájékoztatási kötelezettségnek való egységes és teljesebb megfelelés érdekében a jogalkotó kidolgozta a Javaslat II. Mellékletében található mintatájékoztatót és megállapodást. Felvetődhet a kérdés, hogy a tájékoztatás elmaradása vagy hibája, mennyiben érinti a szerződés érvényességét avagy a közös szerződési jog alkalmazhatóságának kérdését. A Javaslat előrelátóan rendezi ezt a kérdést akként, hogy a közös európai adásvételi jog alkalmazására vonatkozó megállapodás mindaddig nem kötelezi a fogyasztót, amíg meg nem kapja a tájékoztatót a megállapodás visszaigazolásával együtt, és amíg ezt követően ki nem nyilvánította a beleegyezését. Ugyanezt a mechanizmust alkalmazza a Javaslat arra az esetre is, amikor a megállapodást telefonon, vagy más olyan módon kötik, ahol nem lehetséges a minta tájékoztató átadása, ebben az esetben a megállapodás mindaddig nem köti a fogyasztót, amíg „amíg meg nem kapja meg a 8. cikk (2) bekezdésében említett visszaigazolást és a tájékoztatót, és ezt követően kifejezetten bele nem egyezik a közös európai adásvételi jog alkalmazásába”.

A kollíziós jogválasztással kapcsolatos tudományos értekezéseiben gyakran találkozhatunk azzal a gondolatmenettel, hogy a jogalkotó vajon megengedi-e vagy a szerződési szabadság és magánautonómia érvényesüléséből automatikusan következik-e az, hogy az alkalmazandó jog megválasztására nemcsak a szerződéskötéskor és azt követően, hanem előtte is sor kerülhet?²⁵ A Javaslat olyan rendszert állít fel, amelyben a felek közötti fogyasztói szerződés létrejöttét megelőzően kötelező

²⁵ Burián László - Czigler Dezső Tamás - Kecskés László - Vörös Imre: Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog KRIM Bt., Budapest, 2010. 211.

(prekontraktuális) tájékoztatási kötelezettségek mellett (de azokkal nem egy megítélés alá állítva) a közös európai szerződési jog alkalmazására vonatkozó tájékoztatást is teljesíteni kell.

Az alkalmazandó jog megválasztására vonatkozó megállapodással kapcsolatban érdekes kérdésként merülhet föl továbbá, hogy a megállapodás érvényességének vizsgálatát mely jog alapján végezzük el. Még ha az érvényes jogválasztó megállapodás ki is zárja a „hagyományos” nemzeti jogok kollíziós jogi utalás révén való alkalmazását magára a szerződésre, ezt a szabályt azonban nem lehet alkalmazni a megelőző (jogválasztó) megállapodásra. Így ez alapján nagyon paradox helyzetek jöhetnek létre: ad1: A kereskedő közölte azon szándékát, hogy alkalmazandó jogként a közös európai szerződési jogot kívánja kikötni, amelyet ugyanakkor nem vagy nem megfelelően közölt, de a felek között a szerződés létrejön és az egyébként hatályos Róma I. utalása révén (fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti jog) kijelölt nemzeti jog lesz alkalmazandó rá; ad2: A szerződést a felek megkötik, jóllehet alakilag nem érvényes a jogválasztó megállapodás, de a szerződés minden egyes körülményeinek mérlegelése alapján kellő bizonyossággal megállapítható (hallgatólagos jogválasztás), hogy a felek a közös európai szerződési jogot kívánták szerződésükre alkalmazni. Ez egybeesik azzal a törekvéssel, hogy a felek feltehető szándékát feltérképezve, elkerüljék az alkalmazandó jog fórum általi meghatározását); ad3: A Róma I. 10. cikk (1) bek. alapján egyfajta analógiával élve a szerződés vagy valamely szerződési feltétel meglétét és érvényességét azon jog alapján állapítanánk meg, amely a szerződés vagy szerződési feltétel érvényessége esetében irányadó lenne (hipotetikus jogválasztás).

Amennyiben a szerződést megkötötték és a közös európai szerződési jog alkalmazásában is megállapodtak a felek, a közös európai adásvételi jog alkalmazandó a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettségek betartására és az e kötelezettségek megszegése esetében alkalmazható jogorvoslatokra is.

A tagállami közrend és a választható jogintézmény viszonya

A Róma I. rendelet 9. cikke rendelkezik azon *imperatív rendelkezésekről*, amelyek a kollíziós tényállásokban a külföldi jog alkalmazásának korlátjaként az eljáró fórum közrendjét jelöli meg (bizonyos esetekben a szerződés teljesítésének helye szerint ország közrendje is figyelembe vehető). A Róma I. rendelet közrendi megfogalmazása követi a

EuB. *Arblade*²⁶ ügyben kimondott indokolásának szövegezését, amely szerint imperatív rendelkezéseknek tekinthetjük az olyan rendelkezéseket, amelyek betartását valamely ország a közérdek – mint például politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjének megőrzése – szempontjából döntő fontosságúnak ítéli, és megköveteli a hatálya alá eső valamennyi tényállásra történő alkalmazását, függetlenül attól, hogy e rendelet a szerződésre mely jog alkalmazását írja elő.²⁷ A fórum imperatív normáit az elmélet lényegében alig különbözteti meg a közrendi záradéktól, általános magyarázattal élve a különbség leginkább abban rejlik, hogy „az imperatív norma nemcsak kiszorítja a külföldi elem miatt adott esetben alkalmazandó idegen normát, hanem pozitíve is eligazítást ad...”²⁸ Számos közrenddel kapcsolatos elmélet létezik és rendszerint a tagállamok saját belátásán és érzékenységén múlik, hogy mit ítélnék a *ordre public* hatálya alá tartozónak (állami berendezkedés alappillérei, gyengébb fél védelme, családi kapcsolatok, gazdasági szempontok, vagy civil társadalom), mindamellet persze, hogy a közrendi beavatkozás funkciója és szerepe is változó államonként,²⁹ ugyanakkor *Burián* megfogalmazásá-

²⁶ Az Európai Bíróság 1999. november 23-i ítélete *Jean-Claude Arblade és Arblade & Fils SARL (C-369/96)* és *Bernard Leloup, Serge Leloup and Sofrage SARL (C-376/96)* egyesített ügyekben 30. pont: As regards the second question referred in each of the two cases, concerning the classification of the provisions at issue as public-order legislation under Belgian law, that term must be understood as applying to national provisions compliance with which has been deemed to be so crucial for the protection of the political, social or economic order in the Member State concerned as to require compliance therewith by all persons present on the national territory of that Member State and all legal relationships within that State.

²⁷ Raffai Katalin: A szerződéses kötelmekre alkalmazandó jog meghatározásáról szóló Római Egyezmény és Róma I. rendelet közrendi szabályai, in: Európai kollíziós kötelmi jog- A szerződésekre és a szerződéseken kívüli jogviszonyokra alkalmazandó európai jog (szerk: Palásti Gábor, Vörös Imre) *Krím Bt.*, 2009. Budapest. 92-118.; Tóth János: Kötelező (imperatív) szabályok a Római Egyezmény és a Róma I. rendelt tükrében in: Európai kollíziós kötelmi jog- A szerződésekre és a szerződéseken kívüli jogviszonyokra alkalmazandó európai jog (szerk: Palásti Gábor, Vörös Imre) *Krím Bt.*, 2009. Budapest. 81-91.

²⁸ Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga Tankönyvkiadó, Budapest 1992. 133.; A közrend és az imperatív szabályok elhatárolásáról bővebben: Raffai Katalin: A szerződéses kötelmekre alkalmazandó jog meghatározásáról szóló Római Egyezmény és Róma I. rendelet közrendi szabályai, in: Európai kollíziós kötelmi jog- A szerződésekre és a szerződéseken kívüli jogviszonyokra alkalmazandó európai jog (szerk: Palásti Gábor, Vörös Imre) *Krím Bt.*, 2009. Budapest 107.

²⁹ Burián László - Czigler Dezső Tamás - Kecskés László - Vörös Imre: Európai és

val élve, a közrend egyfajta korrekciós eszköz, mely a fórum értékrendjének alapvető és lényeges sérelmeit állítja helyre, ezzel szemben az imperatív szabályokat a szerződésre vagy jogviszonyra irányadó jogra tekintet nélkül alkalmazni kell.³⁰ Franciaországban például megkülönböztetik az *ordre public classique* és az *ordre public contemporain/économique de protection*. Míg az első kifejezetten az állam alapvető értékeit hivatott védeni, addig a második a gyengébb fél érdekeit védelmezi³¹, jól mutatja, hogy közrendi beavatkozással individuális érdekek is megjeleníthetők. Elméleti síkon tehát nincs akadálya annak, hogy a tagállami gyengébb felet védő szabályokat közrendi jellegű, kötelezően érvényesülő szabályoknak tekintsék, így a jogalkalmazói szinten avatkozzanak bele a választott jog alkalmazhatóságába. Mindezek miatt egy önmagában álló, nemzeti jogok részeként, azokat átívelő jogintézmény megalkotása jogi bizonytalansághoz vezethet: Amióta tehát a Róma I. rendelet 6. cikke és 9. cikke nem választható el egymástól élesen, egy tagállami bíróság a fogyasztóvédelmi szabályainak bármelyik két hivatkozás alapján érvényt tud szerezni.³² Egy önálló jogintézménytől pedig nem várható el, hogy minden állam közrendjének megfeleljen és olyan sajátosságokat és szabályokat is áthidaljon, amelyek nem harmonizálhatóak EU szinten.

Mindaddig csak a tagállami közrendet ütköztettük a közös szerződési joggal, de EU szinten is felmerülhet ütközés, amelyet az eddigi EuB. gyakorlat is alátámaszthat. A probléma abban rejlik ugyanis, hogy a fogyasztóvédelmi irányelvek tartalmaznak íratlan követelményeket, melyek az objektíven rögzített szabályok vonatkozásában is irányadóak. Erre vonatkozó megállapítást tartalmaz az Európai Bíróság „*Ingmar*” – ítélete³³ is, amelyben a kereskedelmi képviselő-irányelv védelmi szabá-

magyar nemzetközi kollíziós magánjog KRIM Bt., Budapest, 2010.

³⁰ Burián László: Fogyasztóvédelem és nemzetközi magánjog, Jogtudományi Közlöny 1994. július-augusztus 308.

³¹ Burián László: A fogyasztóvédelem az új nemzetközi magánjogi szerződési szabályok tükrében Magyar Jog 1999. 1. szám 17-18.

³² BEUC's Response Public Consultation on the Commission's Green Paper on European Contract Law: Towards a European Contract Law for Consumers and Business ? 13. <http://www.beuc.org/BEUCNoFrame/Common/GetFile.asp?PortalSource=507&DoCID=13481&mfd=off&pdoc=1> 2012.11.03.

³³ Az Európai Bíróság 2000. november 9-én a C-381/98 számú, *Ingmar GB Ltd v Eaton Leonard Technologies Inc* ügyben hozott ítélete, European Court reports 2000, I-09305 „A közösségi jogrendszer szempontjából alapvető jelentőségű, hogy egy harmadik államban honos vállalkozó, melynek gazdasági tevékenységét a Közösségen belül kereskedelmi képviselője gyakorolja, ne tudja ezen előírásokat pusztán az alkalmazan-

lyait kötelezően alkalmazandónak tekintette a Bíróság, amennyiben a kereskedelmi képviselő a Közösségen belül tevékenykedik. Az ítélet jogi szellemisége alapján általánosíthatjuk, hogy kötelező irányelvi előírások egy „erős közösségi vonatkozás” esetén függetlenül a kollíziós jog rögzített szabályaitól alkalmazandóak, olyan mértékig, míg „ezen előírások betartása a Közösség területén belül [...] az EK-Szerződés céljainak megvalósításához nélkülözhetetlenek” mutatkozik.

A közös szerződési jog és a nem tagállami jogok viszonya

Ahogy a Javaslat 4. cikk 2-3 bekezdésében található a közös európai szerződési jog csak akkor alkalmazandó, ha a felek szokásos tartózkodási helye különböző országokban található, amelyek közül legalább az egyik tagállam. A 11. cikk előírja, hogy amennyiben a felek egy szerződés tekintetében érvényesen megállapodtak a közös európai adásvételi jog alkalmazásában, akkor azokban a kérdésekben, amelyekre a közös európai adásvételi jog szabályai kiterjednek, csak ez a jog alkalmazható, a szerződési jog alkalmazandóságának feltétele pusztán a 8-9 cikk szerinti érvényes megállapodás létrehozatala. Ha az egyik fél nem tagállamban rendelkezik lakóhellyel, végső soron vagy a fogyasztó, vagy a kereskedő lakóhelye szerinti jog alapján kell megítélni a megállapodás érvényességét. Ha a kereskedő rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel egy harmadik államban, a hazai joga rendszerint elismeri a szabad jogválasztást, így ennek értelmében az Unió jogintézmény választását is, annak fogyasztóvédelmi rendelkezéseivel együtt.

Ha a kereskedő tagállamban rendelkezik székhellyel és tagállamon kívüli fogyasztóknak nyújtja ajánlatait, a közös európai szerződési jogot megjelölve alkalmazandónak, akkor egy érvényes megállapodást kell kötni a feleknek, melyet a fogyasztó lakóhelye szerinti kollíziós szabályoknak kell elismerniük. Ebben az esetben viszont a közös európai szerződési jog csak akkor és annyiban fogja kizárni a fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti fogyasztóvédelmi szabályok érvényesülését, amennyiben annak kollíziós szabályai ezt lehetővé teszik. Amióta a Róma I. rendelet lehetővé teszi az egyetemleges jogalkalmazást, a 6. cikk (2) bekezdésének alkalmazása révén a fogyasztót nem lehet megfosztani

dó jog kikötésével megkerülni. Ezen előírások ugyanis azt célozzák, hogy függetlenül attól alkalmazandóak legyenek, hogy a felek akarata alapján mely jognak lesz alávetve a szerződés, abban az esetben, ha a tényállásnak erős közösségi vonatkozása van, azáltal mert a kereskedelmi képviselő tevékenységét valamely tagállam területén fejti ki.”

szokásos tartózkodási helye szerinti ország fogyasztókat védő szabályaitól, különösen akkor indokolt ez, ha esetleg a hazai szabályozás kedvezőbb a fogyasztóra nézve, mint a közös szerződési jog szabályrendszeré, feltéve, hogy a kereskedő tevékenysége abba az országba irányul³⁴.

A jogválasztó megállapodás érvényességének vizsgálata abban az esetben, ha valamelyik szerződő fél EU-n kívüli harmadik országból származik, az alábbi eredményeket adja: ad1: Abban az esetben, ha a kereskedő EU-n kívüli országban van letelepedve és a fogyasztó EU-n belüli címet, az áru kézbesítési címét vagy a számlázási címet ad meg, ha a kereskedő alkalmazni kívánja a közös európai szerződési jogot, akkor meg kell felelnie a 8-9 cikkely támasztotta követelményeknek. Egyéb esetekben a Róma I. rendelet egyetemes jogalkalmazásra irányuló hatálya függvényében annak 3, 6. cikkei alapján irányadó jog alkalmazandó; ad2: Abban az esetben, ha a fogyasztó EU-n kívüli, a kereskedő felajánlhatja a közös európai szerződési jog alkalmazását, de a fogyasztó kifejezett elfogadásának (jogválasztásának) a saját joga szerinti érvényes nyilatkozatnak kell lennie;

Kék gomb, elképzelés a jogválasztás gyakorlati megvalósítására

Annak a kivitelezése, hogy a fenti ötletet széles körben alkalmazni tudjuk a webáruházakra, a legtöbb vélemény szerint az egyre nép-

³⁴ A tevékenység egy adott országba irányultságával kapcsolatban lásd az Európai Bíróság 2010. december 7-én C-585/08. és C-144/09. sz. Peter Pammer és a Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG, valamint a Hotel Alpenhof GesmbH. és Oliver Heller egyesített ügyekben hozott ítélete, rendelkező rész 92-94. pont: az adott államba irányultság szempontjából meg kell vizsgálni, hogy „a fogyasztóval adott esetben megkötendő szerződést megelőzően e honlapokból és a kereskedő tevékenységeinek összességéből kitűnik-e, hogy ez utóbbi egy vagy több tagállam, köztük e fogyasztó lakóhelye szerinti tagállam fogyasztóival is kívánt kereskedni. Az alábbi elemek, melyek felsorolása nem kimerítő, utalhatnak arra, hogy a kereskedő tevékenysége a fogyasztó lakóhelye szerinti tagállamra irányul: a tevékenység nemzetközi jellege, a kereskedő székhelye vezető, más tagállamokból kiinduló útvonalak leírása, a kereskedő székhelye szerinti tagállamban szokásosan használt nyelvtől vagy pénznemtől eltérő nyelv vagy pénznem használata, és annak lehetősége, hogy a foglalást és annak visszaigazolását e nyelven intézzék, a telefonszám nemzetközi előhívóval együtt történő feltüntetése, egy keresőmotor-üzemeltetővel szemben annak érdekében vállalt költségek, hogy a különböző tagállamokban lakóhellyel rendelkező fogyasztók számára megkönnyítse a kereskedő vagy a közvetítője internetes honlapjának elérését, a kereskedő székhelye szerinti tagállamtól eltérő felső szintű domain-név használata és különböző tagállamokban lakóhellyel rendelkező ügyfelekből összetevődő nemzetközi ügyfélkör említése.

szerűbb „kék gomb” elképzeléssel történhet.³⁵ A webáruházak egy úgynevezett „kék gombot” jelenítenének meg az oldalukon (a kék gomb az európai kék zászlóra és a benne lévő tizenkét csillagra utal, amely az „EU jog hatálya alá tartozó vásárlás” kitételt tartalmazza). A gomb jelentőségét az adná, hogy ajánlaná a webáruház vásárlói számára annak a lehetőségét, hogy az egyébként irányadó nemzeti jog alkalmazása helyett a megkötésre kerülő szerződésre az Európai Unió jogát válassza, azaz egy olyan lehetséges jogintézményt, amelyet az Európai Unió alkotott. Ha a vásárló ráklikkel a kék gombra, a választás hatályosul és a jogválasztás a szerződés egészére nézve hatályosul a két fél közötti jogviszonyban. Várhatóan az e-boltoknak meglenne az a választási lehetőségük, hogy használják-e a kék gombot vagy sem, illetve, hogy a kék gomb alkalmazása mellett felkínálnak-e más alternatívát a vásárlók számára (azaz csak akkor fogadnak el ajánlatokat, ha a fogyasztó rákattint a kék gombra). A határon átnyúló szerződéses viszonyokban a kék gombnak az lenne az elektronikus boltok szempontjából a nagy előnye, hogy alkalmazandó jogként azt az opcionális jogintézményt választhatnák, amely kizárja azokat a meglepetéseket, melyek a jogválasztás hiányában alkalmazandó nemzeti jogból adódnak. A kék gomb másrészt azzal az előnnyel is járna, hogy az európai jog valamennyi vállalkozás és fogyasztó számára látható és érzékelhető lenne, ha e szereplők a közös piacon kívánnak egymással ügyletet lebonyolítani.

Összegzés

A jogintézménnyel szembeni kritikák rendre kitérnek arra, hogy a Javaslat több rendszer egymás mellett élését hozza magával, emiatt

³⁵ A kék gomb elnevezésű ötletet eredetileg Hans Schulte-Nölke mutatta be az opcionális választható jogintézmény előnyeinek szemléltetésére 2006 novemberében az Európai Parlamentben. A témához kapcsolódóan: Schulte-Nölke, Hans: How to Realise the Blue Button? - Reflection on an Optional Instrument in the Area of Contract Law in: European Private Law – Current Status and Perspectives (szerk. Schultze, Reiner – Schul te Nölke, Hans), Sellier GmbH. München 2011. 89-107; Schulte Nölke, Hans: EC Law on the Formation of Contract – from the Common Frame of Reference to the „Blue Button”, European Review of Contract Law (ERCL) 2007/3. 332.; S J Whittaker, 'The Optional Instrument of European Contract law and Freedom of Contract' (2011) European Review of Contract Law 371 – 398; Beale, Hugh: The Nature and Purposes of the Common Frame of Reference, Juridica International 2008 XIV. 10-17; Towards a European Contract Law for Consumers and Business ? Public consultation on the Commission's Green paper on European contract law BEUC's response 2011 www.beuc.org/custom/2011-00080-01-E.pdf

szükségszerű, hogy ezek következetesen kerüljenek szabályozásra, így a fogyasztók védelmének magas szintje azt is jelenti, hogy a jogalkotónak figyelemmel kell lennie a hatályos fogyasztóvédelmi acquis-ra, az elfogadott fogyasztói jogokról szóló irányelvre is. A sokrétű, egymást átfedő rendszerek (nemzeti minimum szinten harmonizált jogok, maximum harmonizált távollevők közötti és üzleten kívül kötött szerződések joga, opcionális fogyasztói adásvétel joga) alkalmazása a rendszert bonyolulttá, követhetlenné teszi, pontosan a fogyasztó jogbiztonsága és tudata sérül.

A jelenlegi rendszer egyik legélesebb kritikájaként fogalmazható meg az, hogy a közös szerződési jog alkalmazásának felajánlása kizárólag a kereskedő részéről történhet meg, így ha a fogyasztó példának okáért nem fogadja el a választható jog alkalmazását, a kereskedő megtagadhatja a szerződés megkötését, míg ha a fogyasztó kezdeményezi a jogválasztást, mert az neki magasabb szintű védelmet biztosítana a kollíziós szabályok alapján irányadó jogéhoz képest, abban az esetben sem kényszerítheti ki a kereskedőtől ezt. Pusztán rosszhiszemű feltételezéseként az az eset is elképzelhető lehet, hogy a kereskedő csak abban az esetben ajánlja alkalmazásra a választható jogot, ha a hagyományos kollíziós szabályok utalása révén alkalmazandó *lex causae* ettől szigorúbb szabályokat állapítana meg, ellenkező esetben pedig hagyja érvényesülni az egyébként irányadó jogot.

A közös európai szerződési jogról szóló opcionális jogi eszköz értékelésekor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt az utat, amelyet a közös európai magánjog egységesítésének irányába tett erőfeszítések bejártak az elmúlt évtizedekben. Ezzel egyidejűleg kell említenünk, hogy tendencia mutatkozik arra nézve, hogy a szerződési jog és a fogyasztóvédelmi jog területén egyre több horizontális irányelv születik.³⁶ Ez számos politikai ellenállásban megnyilvánuló eseményt eredményezett és felszínre hozta azt a vitát is, hogy vajon opcionális szabályozási alternatívákkal nem lehetne-e a tagállami jogalkotásba kevésbé beavatkozó módon ugyanazt vagy akár sokkal pozitívabb hatást elérni a belső piacon. Így a Javaslat legnagyobb előnye pontosan szokatlan jellegéből adódhat, hogy a tradicionális nemzeti magánjogokba való brutális beavatkozás nélkül (maximum jogharmonizáció) lebonthatóak a határon átnyúló kereskedelem útjában álló akadályok, illetve egy lépéssel tény-

³⁶ Reich, Norbert: A European Contract Law, or an EU Contract Law Regulation for Consumers, 28 Journal of Consumer Policy 2008. 383.

leg közelebb kerülhetünk a valóban egységes európai polgári törvénykönyv irányába. Reding Biztos Asszony szavaival zárva a gondolatot „a nemzeti jogszabályok félretolása helyett az Európai Bizottság ma szabad választáson, szubszidiaritáson és versenyen alapuló innovatív megközelítést alkalmaz,” így az opcionális jogintézmény végül azt a lehetőséget is ajánlaná, hogy olyan alkalmazandó jogot alkosson az EU, mely megbízható és hiteles módon, a fogyasztók érdekeinek messzemenő szem előtt tartásával kifejezetten a pán-európai tranzakciókra lett megalkotva és ilyen ügyletekhez lett hozzáalakítva.